

Σαίξπηρ – Θερβάντες, βίοι παράλληλοι

Το τίμημα για την ανθρωπότητα ήταν πολύ βαρύ αλλά θα περνούσαν δεκαετίες, ώσπου να της γίνει συνείδηση: Την ίδια εκείνη τραγική ημέρα, 23 Απριλίου του 1616, πέθαναν σε διαφορετικούς τόπους οι δυο μεγαλύτεροι μετά την ελληνική κλασική αρχαιότητα δραματουργοί: Ο Γουίλιαμ Σαίξπηρ και Μικκουέλ Θερβάντες. Με τον ξεχωριστό του τρόπο καθένας τους, είχαν κι οι δυο θρηνήσει την πορεία της φεουδαρχίας προς την ιστορική της εξαφάνιση και είχαν επίσης χαιρετίσει την εμφάνιση της αστικής τάξης, που ερχόταν ρωμαλέα και νικηφόρα. Χωρίς ακόμη να έχει την ταξική συνείδηση της οντότητάς της, που περίπου δυο αιώνες αργότερα θα οδηγούσε στην ένοπλη επανάσταση.

Διαφορετικές οι πορείες τους: Ξεπεσμένος αριστοκράτης ο πρώτος, ποτέ δεν βγήκε έξω από τα όρια των βρετανικών νησιών αλλ' αγκαλιάστηκε από τη βασιλική αυλή, την οποία, την κρίσιμη στιγμή, κατακεραύνωσε με το αθάνατο αριστούργημά του «Άμλετ». Γόνος φτωχής και άσημης οικογένειας ο δεύτερος, έβγαζε το ψωμί του πολεμώντας δεξιά κι αριστερά στη Μεσόγειο, ώσπου να καταλήξει πίσω στην πατρίδα του και να γράψει τον «Δον Κιχώτη», το δικό του αριστούργημα.

Και τα δύο έργα (Άμλετ και Δον Κιχώτης) γράφτηκαν μετά τη νικηφόρα για τη Βρετανία έκβαση του αγγλοϊσπανικού ανταγωνισμού στις θάλασσες, σε μια εποχή που ο αγγλικός ιμπεριαλισμός μόλις άρχιζε να ξεδιπλώνεται, ενώ ο ισπανικός πλήρωνε τα λάθη του ανεκδιήγητου βασιλιά Φίλιππου Β'.

Ο Γουίλιαμ Σαίξπηρ γεννήθηκε στο Στάνφορντ Άπον Έιβον της αγγλικής επαρχίας στις 23 Απριλίου του 1564. Λίγα εξακριβωμένα πράγματα γνωρίζουμε για τη ζωή του, καθώς η πρώτη βιογραφία του γράφτηκε περίπου έναν αιώνα μετά το θάνατό του (από τον Τζον Ρο, το 1709). Ήταν γιος κάποιου βυρσοδέψη, που καταστράφηκε οικονομικά. Έτσι, νεαρός ακόμα, πήγε στο Λονδίνο κι άρχισε να βγάζει το ψωμί του κάνοντας τον ηθοποιό σ' έναν θίασο της συμφοράς. Για να ενισχύσει το μεροκάματο, μετέφραζε και τα έργα που ο θίασος ανέβαζε. Αργότερα, προχώρησε σε διασκευές διηγημάτων και κάποτε αποτόλμησε να γράψει κάτι πρωτότυπο. Τα πρώτα του δράματα ήταν γραμμένα στο πόδι αλλά, παρ' όλ' αυτά, άρεσαν επειδή σκιαγραφούσε άψογα τους χαρακτήρες του.

Καθώς η φήμη του απλωνόταν, άρχισε να προσέχει τα έργα του και γρήγορα αναδείχτηκε ως ένας από τους μεγαλύτερους δραματουργούς της εποχής του. Η βασίλισσα Ελισάβετ Α' (1533 - 1603) τον κάλεσε στην αυλή της. Εκεί, γνωρίστηκε κι έγινε φίλος με τον περίπου συνομήλικό του ευνοούμενο της βασίλισσας, Ροβέρτο κόμη του Έσεξ (1567 - 1601). Ήταν η εποχή που ένας άλλος ευνοούμενος της βασίλισσας, ο πειρατής σερ Φράνσις Ντρέικ, αλώνιζε τις θάλασσες και καταναυμαχούσε την ισπανική αρμάδα, που τελικά καταστράφηκε στα βράχια της Νότιας Αγγλίας, στα 1588, ανοίγοντας τον δρόμο στο αγγλικό εμπόριο.

Η συναναστροφή του με τον κόμη έκανε τον ποιητή να γνωρίσει από κοντά τη φεουδαρχική αριστοκρατία, την εποχή ακριβώς που προσπαθούσε να αντιμετωπίσει την ανερχόμενη αστική τάξη. Στα έργα του καθρεφτίζεται η αγωνία αλλά και η πίστη στο ανατρεπτικό μέλλον που ερχόταν. Και παρουσιάζεται ανάγλυφη η πορεία της φεουδαρχίας προς την παρακμή.

Απατημένη γριά, με τον πειρατή Ντρέικ να έχει πεθάνει από το 1595, η Ελισάβετ οδήγησε στα 1601 τον Ροβέρτο στον δήμιο με την κατηγορία ότι αποπειράθηκε να την ανατρέψει. Τότε, ο Σαίξπηρ έγραψε το αριστούργημά του «Άμλετ», που αποτελεί συγκαλυμμένο αλλά αμείλικτο κατηγορώ κατά της βασίλισσας.

Έξυπνη καθώς ήταν, η Ελισάβετ δε δυσκολεύτηκε ν' αναγνωρίσει τον κόμη του Έσεξ στο πρόσωπο του κεντρικού ήρωα και τον αγγλικό λαό στο πρόσωπο του Λαέρτη, που γίνεται άβουλο όργανο του βασιλιά και το καταλαβαίνει, όταν είναι πια πολύ αργά. Όμως, δεν είχε διάθεση να τα βάλει με τον ποιητή, αφού και η ίδια κατηγορούσε τον εαυτό της για την πράξη της. Αρρώστησε και πέθανε, στις 23 Μαρτίου του 1603.

Ο Σέξπιρ έζησε άλλα 13 χρόνια γράφοντας μερικά ακόμα αριστουργήματα («Οθέλος» το 1605, «Βασιλιάς Λιρ» και «Μάκβεθ» το 1606, «Αντώνιος και Κλεοπάτρα» το 1607, «Κοριολανός» το 1608 κ.λπ.). Συνολικά, έγραψε 14 κωμωδίες («Η στρίγγλα που έγινε αρνάκι» το 1594, «Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας» το 1596, «Έμπορος της Βενετίας» το 1597, «Εύθυμες κυράδες του Ουίνσδορ» το 1600 κ.ά.), δέκα ιστορικά δράματα («Ριχάρδος Γ'» το 1593, «Βασιλιάς Ιωάννης» το 1597, «Ερρίκος Η'» το 1613 κ.ά.) και 13 τραγωδίες («Ρωμαίος και Ιουλιέτα» το 1595, «Ιούλιος Καίσαρ», όπου τον πρώτο ρόλο έχει ο συνεχώς μεταστρεφόμενος λαός, το 1600 κ.ά.).

Τα έργα του διακρίνονται για την ασύγκριτη διάπλαση των χαρακτήρων, τη βαθιά φιλοσοφικότητα και τη μεγάλη φυσικότητα και δύναμη, με τις οποίες παρουσιάζει τα ανθρώπινα πάθη. Πέθανε τη μέρα των γενεθλίων του το 1616, σε ηλικία 52 χρόνων.

Πάνω από διακόσια χρόνια αργότερα, ο Μαρξ έγραψε ότι ο Σαίξπηρ είχε την ικανότητα να σκιαγραφεί τους χαρακτήρες με τα ζωντανά τους πάθη, τα οποία (ενωμένα με τα ταξικά συμφέροντα μέσα στα μεγάλα κοσμοϊστορικά ρεύματα) κυβερνούν τον άνθρωπο πολύ περισσότερο απ' όσο η σκέψη και τα διανοητικά ελατήρια.

Για τον Ένγκελς, ο Σαίξπηρ ήταν ρεαλιστής που γοητευόταν από τον παλμό, τον αναβρασμό και την πλούσια ποικιλία της ζωής.

Μαρξ και Ένγκελς πίστευαν ότι δεν υπάρχει άλλο έργο, πέρα από το σεξπηρικό, που να αντανakλά τόσο καθαρά την παρακμή της φεουδαρχίας. Και από την πλευρά αυτή, η μεγαλοφυΐα του ποιητή, εκτός από τη λογοτεχνική, προσλαμβάνει και ανεκτίμητη κοινωνική αξία.

Εκείνο που ενόχλησε τη Δύση δεν ήταν τόσο το ότι ο Σελίμ Β' (1566 - 1574) πήρε την Κύπρο (1570), όσο το τι επακολούθησε. Οι Βενετσιάνοι στρατηγοί σφάχτηκαν και οι στρατιώτες, μαζί με τις οικογένειές τους πουλήθηκαν δούλοι. Ένας συνασπισμός σταυροφόρων δημιουργήθηκε για να διαλυθεί, στη στεριά, πριν να προλάβει να δράσει. Στη θάλασσα, όμως, μια τεράστια αρμάδα από 250 πλοία συγκεντρώθηκε στην Κέρκυρα με αρχηγό τον Δον Ζουάν τον Αυστριακό, αδερφό του βασιλιά της Ισπανίας.

Στον Κορινθιακό κόλπο ναυλοχούσε ο συνασπισμένος στόλος των Τούρκων και Αλγερινών με επίσης 250 πλοία. Οι δυτικοί έβαλαν ρότα προς τα νότια και οι Τούρκοι προς την έξοδο του Πατραϊκού. Συναντήθηκαν στο σύμπλεγμα των νησιών Εχινάδες, ανάμεσα στην Ιθάκη και τη ΝΔ άκρη της Ακαρνανίας, στις 7 Οκτωβρίου του 1571. Όταν έληξε η ναυμαχία (της Ναυπάκτου, όπως αποκλήθηκε), από τον τουρκικό στόλο δεν είχε μείνει τίποτα. Η μόνη που γλίτωσε την καταστροφή ήταν η αλγερινή μοίρα.

Στα πλοία των νικητών, χειρουργοί που εύκολα θα αποκαλούσαμε σήμερα «χασάπηδες» προσπαθούσαν να ανταποκριθούν στις εκκλήσεις των τραυματιών. Ανάμεσα στους τελευταίους ήταν κι ένας 24χρονος νεαρός, ο Μιγκουέλ Θερβάντες που είχε χτυπηθεί στο αριστερό του χέρι από αρκεβούζιο, ένα είδος τόξου πρόδρομου των φορητών πυροβόλων όπλων.

Όταν ο Μιγκουέλ συνήλθε από τους πόνους, διαπίστωσε πως η χειρουργική επέμβαση στο τραύμα του τον είχε αφήσει με εντελώς άχρηστο χέρι. Το αριστερό, ευτυχώς γι' αυτόν. Συνέχισε το επάγγελμα του στρατιώτη, το μόνο που γνώριζε και που μπορούσε να τον θρέψει.

Είχε γεννηθεί το 1547 στο Αλκαλά ντε Χεναρές της Ισπανίας, παιδί πάμφτωχης οικογένειας που όμως φρόντισε να τον σπουδάσει. Μετά, διαπίστωσε πως το μόνο επάγγελμα που του εγγυούταν κάποιο μισθό, ήταν του στρατιώτη. Βρέθηκε οπλίτης στον στόλο του Δον Ζουάν.

Τέσσερα χρόνια μετά τη ναυμαχία της Ναυπάκτου, ο Μιγκουέλ Θερβάντες πολεμούσε στις ακτές της Βόρειας Αφρικής. Μουσουλμάνοι πειρατές τον αιχμαλώτισαν και τον πούλησαν δούλο (1575). Ζώντας τις κακουχίες του σκλάβου, κλόνισε την υγεία του κι έγινε σχεδόν άχρηστος στον ιδιοκτήτη του που δε δυσκολεύτηκε να απαλλαγεί απ' αυτόν, όταν, πέντε χρόνια αργότερα, ένας ιεραπόστολος τον λυπήθηκε και ζήτησε να τον εξαγοράσει για 600 δουκάτα (1580).

Γύρισε στην Ισπανία, πάμφτωχος κι εξαθλιωμένος αλλά το μόνο που ήξερε να κάνει εξακολουθούσε να είναι το επάγγελμα του στρατιώτη. Ήταν η εποχή των επικών συγκρούσεων του πειρατή Φράνσις Ντρέικ με τα πλοία της ισπανικής αρμάδας. Ο Μιγκουέλ άντεξε τη σπαρτιάτικη ζωή του πολεμιστή τρία χρόνια. Στα 1583, γύρισε στη Μαδρίτη.

Ήταν άνεργος και μόλις 36 χρόνων. Ξεκίνησε να γράφει. Με πρώτο το έμμετρο ειδύλλιο «Γαλάτεια», συνέθεσε πάνω από είκοσι θεατρικά έργα, που λίγο πολύ του εξασφάλιζαν τα απαραίτητα για να ζει. Πιο αξιόλογα από αυτά ήταν το «Η ζωή στο Αλγέρι», εμπνευσμένο από την περίοδο της σκλαβιάς του, και το «Νουμαντία», τραγωδία εμπνευσμένη από την τύχη της ομώνυμης αρχαίας πόλης της Ιβηρικής χερσονήσου, που επί 22 χρόνια άντεξε τις επιθέσεις των Ρωμαίων, πριν να κυριευθεί το 133 π.Χ.

Και ξαφνικά, του ήρθε η μεγάλη έμπνευση. Στα 1604, δημοσίευσε το πρώτο μέρος του μυθιστορήματος «Δον Κιχώτης», με το οποίο πέρασε στην αθανασία. Ήταν ένα αξιόπεραστο για την εποχή μπεστ σέλερ, καθώς μέσα στον πρώτο χρόνο πουλήθηκαν 30.000 αντίτυπα. Παρ' όλα αυτά, χρειάστηκε δέκα χρόνια, ώσπου να γράψει και να εκδώσει το δεύτερο και τελευταίο μέρος του έργου.

Στο ενδιάμεσο, έγραφε κι ανέβαζε θεατρικά έργα, κωμωδίες κυρίως, πνευματώδεις και γεμάτες σατιρική διάθεση. Πέθανε πασίγνωστος στις 23 Απριλίου του 1616, σε ηλικία 69 χρόνων.

Ιστορικά, ο «Δον Κιχώτης» αντανakλά την τραγωδία των μικροαριστοκρατών που, τον ΙΣΤ' αιώνα, κατέρρεαν κάτω από την πίεση του ανερχόμενου εμπορικού κεφαλαίου. Η κοινωνική σύγκρουση που υπέβασκε, μετατράπηκε από τον Θερβάντες σε ιλαροτραγωδία, καθώς ο ήρωάς του εξακολουθεί να ζει στο παρελθόν και να αναπολεί την ηρωική εποχή των ιπποτών.

Δεκάδες χρόνια αργότερα, ο «Δον Κιχώτης» έγινε αντικείμενο σφοδρών φιλοσοφικών συγκρούσεων γύρω από το πρόβλημα του ιδεαλισμού. Η γερμανική άποψη ήταν ότι η περίπτωση του ήρωα δείχνει τη ματαιότητα του ενθουσιασμού. Ο λόρδος Μπάιρον κατηγόρησε τον Θερβάντες ότι δολοφόνησε τον ιπποτισμό και κατέστρεψε τον ηρωισμό. Ο Τουρκένιεφ έβλεπε στον Δον Κιχώτη την ενσάρκωση της αυτοθυσίας, του αλτρουισμού και της αλήθειας. Όμως, στους αιώνες, ο «δονκιχωτισμός» έμεινε να σημαίνει ειρωνικά κάθε πολιτική ή άλλη πράξη που φανερώνει επιπολαιότητα και ματαιοδοξία χωρίς να παρουσιάζει κάτι θετικό ή πραγματοποιησιμο.

(Έθνος, 23.4.2009) (τελευταία επεξεργασία, 24.2.2009)